

Jsou české školy nebezpečné (a budou díky nové metodice bezpečnější?)

V neděli 22. června 2008 jsem v rámci televizních novin na ČT1 viděl příspěvek, který se zabýval bezpečností dětí na českých školách. Příspěvek je možné si prohlédnout na internetu na adrese <http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/22.06.2008/208411000100622-19:00-1-udalosti.html>, začíná v čase 12:15.

Už způsob, kterým je příspěvek uveden, nenechá nikoho na pochybách o tom, co bude následovat: „Děti ve školách nejsou v bezpečí...“. Reportáž nezklame nikoho, kdo by si chtěl na školy zanadávat. Vyplyne z ní, že o děti je ve školách špatně postaráno, stává se příliš mnoho úrazů. Naštěstí nad jejich zdravím bdí hodné ministerstvo, které neopatrné a nezodpovědné učitele srovná pomocí nové vyhlášky, která bezpochyby zabrání tomu, aby současný stav pokračoval i v budoucnosti.

- Protože ve škole učím a umím trochu zacházet s kalkulačkou, považuji ho za typickou ukázkou účelové mediální manipulace z fakty.
- Protože jsem učitelem, vnímám příspěvek jako špinění mojí vlastní práce.
- Protože mám zkušenosti se zmiňovaným metodickým pokynem, vidím ho jako pokus o mediální obranu kroků ministerstva, které vedou k dalšímu zhoršení atmosféry ve školách.
- Protože byl uveden přímo před závěrečným týdnem školního roku, jsem za něj české televizi vděčný, protože vyřešil můj problém s poslední hodinou matematiky v prvním ročníku.

Užití matematiky pro získávání reálného pohledu na realitu (bezpečnost škol)

Nejdříve jsem studentům pustil bez jakéhokoliv komentáře celý příspěvek z internetového archivu (nikdo ze studentů ho předchozí večer neviděl). Velké nadšení nevzbudil, pouze ve chvílích, kdy je prezentována bezpečná škola, se ze třídy ozýval smích. Přesto po jeho zhlédnutí souhlasili studenti s tím, že školy asi moc bezpečné nejsou (v souladu s vyzněním reportáže). Oponoval jsem jim tím, že školy jsou podle mého mínění pro děti velice bezpečné a číslo uvedená v příspěvku je nutné posuzovat v kontextu. Velice rychle se studenti dohodli, že by bylo dobré vědět, kolik úrazů se ročně dětem stane. Shodou náhod jsem v místní čtvrtěční mutaci Deníku objevil článek, který s odvoláním na průzkum Univerzity Karlovy uvádí, že v roce 2006 došlo k 277 úmrtím dětí při 500 000 úrazech (je zajímavé, že studenti odhadovali počet usmrcených dětí minimálně desetkrát vyšší).

Po srovnání počtů školních úrazů a všech úrazů nevypadá situace ve školách tak černě, přesto jsem musel televizi trochu bránit a po chvíli studenti došli k tomu, že je třeba ještě nějak zohlednit dobu, kterou ve škole děti tráví v poměru s dobou, kterou trvá zbytek dne. Jako nejobjektivnější číslo jsme nakonec vyhodnotili počet úrazů (úmrtí) na jednu hodinu, kterou průměrné dítě stráví ve škole nebo mimo ní. Dále následuje popis výpočtu:

	Úrazy	Úmrtí
Úrazy 2006 celkově	500000	277
Školy školní rok 2005-2006	33341	2
Školy školní rok 2006-2007	31149	1
Školy průměr za uvedené školní roky	32245	1,5
Úrazy 2006 mimo školy	467755	275,5

Protože jsem nenašel údaje pro školy za rok 2006 použili jsme průměr z obou školních roků. Počet úrazu mimo školy jsme určili jako rozdíl počtu všech úrazů a počtu úrazů ve škole.

Určení počtu hodin strávených za jeden rok ve škole (snažíme se údaje podhodnocovat):
 Průměrný počet hodin strávených ve škole 6 (studenti navrhovali více. Je pravda, že prvňáčci se učí pouze od 8:00 do 12:00, ale většina z nich zůstává do půl třetí v družině)
 Počet odučených dní na naší škole ve školním roce 2007-2008 191 (odečteny všechny prázdniny a ředitelská volna, počítány pouze dny, kdy probíhala výuka. Je pravda, že správnější by bylo použít průměr z údajů za roky 2005-2006 a 2006-2007, ale tato hodnota by měla být přibližně stejná. Staré třídnice jsme neměli k dispozici)

Počet hodin strávených ve škole: $191 \cdot 6 = 1146$.
 ale téměř každý někdy chybí
 Průměrný počet zameškaných hodin: 60
 \Rightarrow Počet hodin strávených žákem ve škole: $1146 - 60 = 1086$.

Počet hodin v roce 2006 (nebyl přestupný): $365 \cdot 24 = 8760$.

Děti také spí. V době spánku nepředpokládáme žádné úrazy (nejde nám o dobu spánku jako určitou denní dobu, kdy by se neměly stávat úrazy, ale o dobu spánku, kdy dítě doopravdy spí a tudíž si nemůže přivodit úraz).

Průměrný počet prospaných hodin denně ... 8,5 (studenti udávali většinou víc, hlavně u malých dětí je tento údaj podhodnocený)
 \Rightarrow Počet prospaných hodin za rok: $365 \cdot 8,5 = 3102,5$

Počet hodin, kdy se stávají mimoškolní úrazy = počet hodin v roce – počet hodin ve škole – počet hodin prospaných doma
 \Rightarrow Počet hodin, při kterých se stávají úrazy mimo školu: $8760 - 1086 - 3102,5 = 4571,5$

Nyní můžeme snadno určit kolik úrazů (úmrtí) připadá na jednu hodinu ve škole a jinde:

Škola (1086 hodin)

	Celkový počet	Počet na 1 hodinu
Úrazy	32245	$\frac{32245}{1086} = 29,7$
Úmrtí	1,5	$\frac{1,5}{1086} = 0,00138$

Zbytek (4571,5 hodiny)

	Celkový počet	Počet na 1 hodinu
Úrazy	467755	$\frac{467755}{4571,5} = 102$
Úmrtí	275,5	$\frac{275,5}{4571,5} = 0,0603$

V obou kategoriích vychází škola jako daleko bezpečnější, můžeme si spočítat kolikrát:

Úrazy: $\frac{102}{29,7} = 3,4$

$$\text{Úmrtí: } \frac{0,0603}{0,00138} = 44$$

Z předchozího je jasné, že pokud chceme snižovat úrazovost dětí, existují i oblasti s daleko větším potenciálem.

- Jak vycházejí podobné výpočty pro dopravu dětí po silnicích?
- Kolik úrazů se stalo pod vlivem alkoholu, který sice děti do 18 let nemají mít možnost koupit, ale přesto ho dostanou v každém obchodě nebo hospodě (a státní ani městská policie není schopna dodržování tohoto zákazu kontrolovat ani na přímou žádost)?
- Jaké zdravotní důsledky sebou nese příprava budoucích sportovců ve sportovních oddílech, které jsou orientovány na úspěchy v celostátním měřítku?

Ani odstraňování rizik není zadarmo

Nechci nijak snižovat bolest těch, kterým se ve škole něco stalo (sám mám tři malé děti), ale každá lidská činnost s sebou nese určité v podstatě neodstranitelné riziko. V minulosti jsem se účastnil jako hlavní nebo oddílový vedoucí více než deseti letních táborů. Často jsme se pouštěli do (podle většinového mínění) značně rizikových akcí (bojové hry, běhání ve skalním městě, plavání v oblečení v noci...). Vždy jsme se snažili myslet na různá rizika a nikdy se (naštěstí) nic vážného nestalo. Nejhorší zranění (zlomenina obou kostí v lýtku) utrpěl jeden hoch při víkendovém setkání, když se za běhu snažil ve výskoku chytit letící míč. Ošetřující lékař po operaci odhadoval, že musel spadnout z motorky při rychlosti přesahující 50 km/h. Dodnes mě nenapadl žádný způsob, jak jsme mohli zranění předejít kromě toho, že bychom místo běhání s míčem na louce jenom seděli. Ani nikdo z těch, kteří mě varovali před některými z mých akcí, nepovažovali právě tuhle akci za riskantní.

Jsou rizika, jejichž odstranění je podle mě až drasticky drahé. Znáám dítě, které drželo pastelku v ruce poprvé až u zápisu do školy, neboť jeho maminka měla strach, že by si mohlo vypíchnout oko. Na jednom z táborů jsme měli dívku, která celé dětství nesměla chodit do lesa (aby nechytla klíště) ani běhat s ostatními dětmi před domem (aby se nezranila). Maminka ji určitě uchránila před spoustou odřenin, ale její snaha zřejmě měla i jeden nepříjemný důsledek (kromě toho, že si dcera nic neužila). Kdykoliv dotyčná dívka ve třinácti letech spadla, strašně ji to bolelo. Na první pohled bylo vidět, že padat prostě neumí. Asi proto, že nikdy neměla příležitost se to naučit.

Proto si myslím, že příklad kluka, který v příspěvku popisuje jak si při tělocviku zlomil ruku není příliš šťastně zvolený. Nějaká zlomenina patří přece k životu každého kluka, já sám jsem měl poprvé naštěpnuté zápěstí v šesti letech, když jsem se pletl do hokeje o pět let starších kluků. Nikdy by mě nenapadlo to někomu vyčítat. Stejně jako prořízlou žílu na ruce (důsledek plazení ve skleněných střepech při hře na vojáky) a nakonec jsem se smířil i s tím, že mi kamarád rozbil hlavu cihlou při bombardování nepřátelských plavidel v louži. Jsem rád, že se mě rodiče nepokusili před těmito zraněními ochránit a já si prožil vcelku zajímavé dětství.

Proč se úrazy ve školách stávají?

Co mě v příspěvku opravdu chybělo, byl alespoň náznak rozboru příčin, které k úrazům vedly (je zajímavé, že tento rozbor nebyl ani doplňkovým materiálem zmiňovaného metodického pokynu). Jaký podíl mají na úrazech někdy vysloveně polní podmínky, ve kterých mnohdy výuka ve školách probíhá? Je opravdu ideálním povrchem pro tělocvičnu studený rozpraskaný beton, na kterém cvičí ve škole má nejstarší dcera? Je nutné, aby studenti okresního gymnázia docházeli na tělocvik do několika různých míst po celém městě, protože už skoro třicet let se nedaří postavit tělocvičnu (Je zajímavé, že i když je v tomto městě škol se stejným problémem několik, snaží se ministerstvo s několika lidmi z vedení města postavit na okraji města velkou přepychovou školu za více než 200 miliónů. Bude tak velká, že děti se prý budou dovážet přes polovinu města z centra autobusem, kde se škola naopak zruší. Spíše však

bude poloprázdná, protože rodiče přestali děti do zrušením ohrožené školy zapisovat.). Je opravdu správné, že škola nemá prostředky například na zakoupení alespoň několika sad lyžařského vybavení, které by případně mohla zapůjčit studentům na povinně konané lyžařské výcviky?

Nebudu pokračovat, i přesto že tato část by mohla být opravdu dlouhá.

Jak ministerstvo snižuje počty úrazů ve školách

Asi by stálo za to uvést, jakým způsobem tedy ministerstvo proti úrazům ve školách bojuje. Já sám bych viděl dva hlavní:

a) proškolení

Významným úkolem každého učitele je neustále proškolovat studenty v dodržování bezpečnostních předpisů a pořizovat o tom záznamy. Například před každým volnem (mimo obyčejné víkendy) je mou povinností proškolit studenty o pravidlech bezpečného chování o prázdninách a volnu a provést zápis do třídnice. Rád bych se s prosbou obrátil na zástupce ministerstva, zda by nemohli vyslat nějakého odborníka, který by mi názorně na mojí třídě předvedl, jak nápaditě a zábavně provést během jednoho školního roku deset těchto školení bez toho, aby si moji osmnáctiletí svěřenci nemysleli, že spadl z měsíce. V nejhorším případě bych se spokojil, alespoň s videokazetou nebo DVD, ale živé výstupy bych viděl jako daleko přínosnější. Neznám totiž nikoho, kdo by dokázal tento požadavek splnit jinak než formálně.

Právě ve chvílích, kdy v příspěvku líčili šťastní žáci bezpečné školy s certifikací, jak vyškolují své mladší kamarády, „že po sobě nemají házet ostré předměty a běhat po chodbách“, se studenti mého prvního ročníku nepokrytě bavili. Uznávám, že pokud malým dětem sdělují podobná pravidla jejich starší kamarádi, musí to na něj působit více než obdobná snaha jejich pedagogů, ale stejně nevěřím tomu (a navíc nevěřím tomu, že by tomu mohl věřit kdokoliv, kdo zná děti nebo si sám ještě pamatuje, jak se v dětství choval), že by podobná snaha mohla mít nějaký faktický (kromě evidenčního) efekt.

Tohle jsou přece věci, které každé z dětí ví. Pokud někdo běhá ve škole po chodbě, není to přece kvůli tomu, že by nevěděl, že se to nesmí, ale protože prostě pospíchá nebo se jenom potřebuje proběhnout.

Naopak jsem osobně přesvědčen, že právě neuvěřitelné množství zákazů a nařízení, kterými není možné se v reálném životě řídit, přispívá k tomu, že děti nedodržují ani ta rozumná a opravdu důležitá omezení. Setkal jsem se dokonce s názorem, že hlavním smyslem těchto školicích orgií je zajistit beztréstnost všech zúčastněných v případě, že by se něco opravdu stalo. Když budou všechny papíry vyplněné, všechno provedené podle předpisů, nemůže přece existovat viník případného neštěstí.

b) omezování

Ministerstvo se snaží zamezit aktivitám, při kterých by mohlo dojít k úrazu. Používá dvě cesty, buď dotyčnou činnost přímo zakáže (a proto se v našem kabinetě dědí ilegální sklenička rtuti, na které studentům pokoutně ukazujeme, že je opravdu pekelně těžká a ocelové matice na ní plavou nebo, že opravdu skleněné stěny nesmáčí, jak je vyfotografováno v učebnici) nebo stanoví pro její vykonávání takové podmínky, aby fakticky nebylo možné ji zároveň vykonávat a při tom dodržet předpisy.

Jednou z věcí, které mě v příspěvku nejvíce zaujaly bylo vyjádření mluvčí ministerstva o plaveckém výcviku. „Učitel se nebude moci vzdálit z místa výcviku a bude muset mít po celou dobu přehled o všech svých žácích“. I když se mě to osobně netýká, opět bych přivítal nějakou praktickou ukázkou z ministerstva, jak mít přehled o 50 dětech (základní školy u nás

chodí na plavecký výcvik po dvou třídách) rozdělených do deseti různých skupin, pohybujících se po celé ploše bazénu 25 x 15 m.

Celé nařízení poslouží dobře k uspokojení těch hlasů, které neradi vidí, jak se učitelé flákají. Ale moje zkušenosti s lidskou psychikou mě napovídají, že na bezpečnost dětí bude mít spíše opačný dopad. Nebo si myslíte, že plavecký instruktor (třeba podvědomě) nepoleví ve své pozornosti, když bude vědět, že děti ve skutečnosti hlídá (a zodpovídá za ně) ještě někdo jiný (a za co pak zodpovídá on?). Jak může učitel zodpovídat za bezpečnost při akci na jejíž průběh na rozdíl od plaveckých instruktorů nemá žádný vliv? Uvědomuje si ministerstvo, že první zákonitou reakcí škol bude rušení všech nepovinných kursů, protože učitelé nebudou chtít riskovat?

Jaké procento úrazů je důsledkem toho, že někteří žáci odmítají uposlechnout pokyny učitelů (myslím ty opravdové, ne zmiňované obecné řeči o neběhání po chodbách)? Nepřispívá k těmto úrazům i fakt, že učitelé zodpovídají za žáky i v případech, kdy je rodiče neučí respektovat pokyny učitelů. Nebyli by rodiče trochu vstřícnější, kdyby bylo jasně dáno, že učitel nemůže zodpovídat za zdraví někoho, kdo neplní jeho pokyny (jako třeba zákaz odchodu z tělocvičny, dokud učitel nestihne zkontrolovat uklizení nářadí, tělocvičnu, nepřevlékne se a neodevzdá klíče)?

Nový metodický pokyn a jeho působení

Jako lék na nebezpečné školy byl v příspěvku představen nový metodický pokyn. Není pravda, že není ve školách dodržován. Naopak vedení většiny škol (a určitě vedení všech škol, které znám) se jím řídí, jak může.

Jeho účinnost je možné dokumentovat na konkrétních příkladech.

Na některých gymnáziích došlo (k velké radosti částí pedagogických sborů) ke zrušení výletů (případně dalších vícedenních akcí, kde hrozilo přespávání za odpovědnosti školy).

Se svojí třídou jsem v předchozí dvou školních letech jezdil na projektové vyučování. Trvalo týden (a býval v tom, některý z květnových svátků). Určitě jsme nedokázali odříkat tolik faktů, jako se odříká za stejnou dobu ve škole. Na druhou stranu moji studenti viděli na živo hnědouhelný důl, prošli si elektrárnu, prohlédli si několik zámků nebo rybníční soustavu na Třeboňsku. Hlavně spolu daleko víc času než jakákoliv jiná třída na škole a myslím, že se i díky tomu naučili spolu docela dobře vycházet. Společně jsme si zahráli spoustu her, které si dneska většina lidí nikdy nezahraje. A jezdili jsme na kole. Pěšky ani hromadnou dopravou bychom nikdy nestihli ani polovinu toho co na kolech. Většinou počet lidí nutných na splnění předepsaného počtu dozorů zajišťovali moji bývalí studenti.

Zmiňovaný metodický pokyn spolu se zákoníkem práce a dvojnásobným snížením ONIV (neinvestiční prostředky přidělované školám) znamenal jediné – o tom, že bysme vyjeli i letos, nemohlo být ani řeči. Nakonec jsme byli rádi, že jsme mohli jet alespoň na třídní výlet na vodu (Vltava). Ani to se neobešlo bez problémů. Na každých 10 studentů vyžaduje metodický pokyn jednoho člena doprovodu s kvalifikací instruktora vodních sportů. Ačkoliv tuto kvalifikaci mám, nepodařilo se získat tělocvikáře a účast tří bývalých studentů (kteří Vltavu sjeli každý minimálně třikrát) z hlediska předpisů nic neznamená. Nezbylo než nakoupit kromě lodí i účast vodáckého instruktora (800 Kč/den) a třídní výlet oficiálně (s vědomím rodičů) ukončit už v Českém Krumlově v pátek večer. Zbytek Vltavy do Boršova jsme spluli v rámci soukromé akce - bez instruktora a bez poznámek o tom, že na další zastávce dáme pět kousků a pak můžeme jet zase dál.

Stojí za to zastavit i u získávání instruktorského osvědčení. Rozhodně se nepočítám mezi bůhvíjaké vodáky (i když u nás jsem kromě Lužnice sjel téměř všechny běžné řeky), ale na čtyřdenní kurs instruktorů vzpomínám spíše jako na čtyři dni perfektního odpočinku hrazeného ze státních peněz. Novinkou pro mě bylo asi jenom plavání v kanálu s divokou vodou. Jak daleko se dostali někteří spolufrekventanti, kteří na začátku nedokázali ani udržet loď v přímém směru, nevím.

O situaci na Vltavě (a nutnosti bezpečnostních opatření) dobře vypovídá informace od krumlovských záchranářů, kteří nám dělali přednášku o bezpečnosti na vodě. Přestože, si každý rok můžeme přečíst v novinách o utopených vodácích, za celou dobu jejich pracovního poměru (myslím že 8 let) se na Vltavě neutopil nikdo, kdo by dodržoval dvě základní bezpečnostní pravidla: jet na lodi střízlivý a s vestou. Všichni utopení prý byli buď opilý nebo bez vesty (někteří byli opilí a bez vesty najednou). Nepřispělo by k bezpečnosti na našich řekách už jenom to, kdyby se co největší počet lidí dostal na řeku poprvé pod „odborným“ vedením někoho, kdo už něco na vodě zažil, na kánoji (která dokáže potrestat chybu i nepozornost) a s vestou na těle? (Zatímco dnes jsou první zkušeností nepotopitelné rafty, na kterých voda unáší podnapilé „vodáky“ jen velmi zřídka oblečené do vest.)

Kam směřují školy díky boji za bezpečnost

Za dvanáct let mé praxe odvedlo ministerstvo na poli bezpečnosti bezpochyby obrovský kus práce a podařilo se mu o nutný kus přiblížit školy ideálu naprosto bezpečné a sterilní instituce, kde je možné pouze sedět v lavicích a teoretizovat o tom (samozřejmě s pomocí nejnovějších pedagogických metod, ale bez technického vybavení), jak svět ve skutečnosti vypadá. Na všechno je nutné školení bezpečnosti, všechno se musí podepsat, každý musí projít drahým školením, na všechno je potřeba poučený „odborník“.

Já osobně беру metodický pokyn jako druhou fázi personální čistky, která probíhá na našich školách.

V první fázi se díky systému (a výši) odměňování ze strany státu a neustálému nedůstojnému pofňukávání odborů podařilo dosáhnout toho, že se ve školství prakticky nevyskytují mladí ambiciózní učitelé (jakou míru ambicí může uspokojit fakt, že se člověk po třech letech praxe jako já, ve svém druhém zaměstnání dostane na vrchol profesionální kariéry a čeká ho už jenom pomalé zvyšování platu, závislé pouze na době, kterou bude zahřívát židli v kabinetu a zároveň bude ze všech stran poslouchat, jaký je nedoceněný chudák, který se buď obětoval pro společnost nebo jenom neměl na žádnou lepší profesi).

V druhé fázi zřejmě přijdou na řadu idealisté, kteří se chtějí věnovat dětem, protože učit děti nebo s nimi jenom být, je v některých okamžicích práce, která přináší uspokojení, jaké jiné profese mohou nabídnout jenom ztěží. O tom, že ve školách po několika dalších letech pilné práce bezpečnostních odborníků a preventistů z ministerstva zbude místo na něco jiného než sezení s rukama za zády nebo na klávesnicích notebooku, ovšem silně pochybuji. Jakákoli jiná činnost přece přináší bezpečnostní rizika, ať už jde o zmiňované kreslení pastelkami nebo chození do lesa.

Co mi štvě (přestávám se kontrolovat)

Strašně mi štvě, že už nebudu moc jezdit se svojí třídou ani na projekty ani na výlety (mimo těch, které draze zaplatí profesionální firmě, která v konečném důsledku zřejmě nebude zodpovídat za nic stejně jako cvičitelé plaveckých škol), že moji žáci už nebudou mít šanci být spolu i mimo lavice školy (kterou bohužel většinou nemají rádi), že už jim nebudu moc ukázat, že existují i poměrně levné způsoby, jak se pobavit a něco společně zažít.

Ještě víc mě vadí, že o to všechno připraví ministerstvo i moje děti, které mají prostě smůlu, že se narodili v době, kdy „bezpečnost“ je ve školách povýšena nade vše, i nad jejich původní smysl vzdělávat a vychovávat.

Cítím jako obrovskou křivdu, že za několik tragických událostí musí platit statisíce dětí a tisíce snažících se učitelů, zatímco odpovědnost konkrétních osob bude rozmazávána do nezjistitelná.

Opravdu nechápu redaktory naší televize, kteří na něčem takovém aktivně spolupracují. Jsou všichni bezdětní? Nikdy nechodili do školy?

Komu to slouží?

Na závěr se pokusím zodpovědět jednu známou otázku: „Komu to celé slouží?“

- Kolegům, kteří se zazvoněním poslední hodiny berou za kliku školy a prchají pryč s tím, že pracují do výše svého platu a nikdo po nich nemůže chtít, aby se věnovali škole ve svém volném času? Určitě.
- Agenturám, které školí učitele ve splňování bezpečnostních norem a dosahování hodnotí instruktorů kdečeho, případně školám takové instruktory dodávají? Jistě.
- Ministerstvu, které za necelých dvacet let nejenže nedokázalo pro školy připravit směr, kterým by mohly reagovat na dost prudce se měnící chování a schopnosti dětí a místo toho zabalilo do neproniknutelné slupky frází několik zřejmě užitečných a dobře míněných myšlenek a pak řeklo zaříd'te se sami (ŠVP) ale dokonce není schopné připravit ani státní maturitu, k tomu, aby prokázalo před veřejností svoji užitečnost a starost o nastupující generaci? Bezpochyby.
- Firmě, která bude dobře žít z provozování celostátní databáze úrazů (které se všechny školy budou snažit usilovně ututlávat)? Stoprocentně.

Jenom stále nevidím, jak to bude sloužit dětem. A ty děti, které učím, to nějak nevidí taky.